

Ett krig med många namn

Antti Rautiainen

2016

Innehåll

Ett delat land	3
Politik i öst	3
Upptrappning	3
Ett nytt politiskt subjekt	4
En ny nation	4
Vem är imperialist och vem är fascist?	5
Postsovjetiska anarkister, vänstern och kriget	6

Ukrainakonflikten är komplex och svår att förstå sig på. Antti Rautiainen ger en grundlig överblick och ett anarkistiskt perspektiv på konflikten.

Kriget i Ukraina tog sin början år 2014 för att nå ett dödläge tidigt under följande år. Det har från början varit orsak till en djup klyfta inom den anarkistiska rörelsen och vänstern. Att ens försöka definiera eller namnge konflikten är politiskt laddat: Är det ett inbördeskrig? En rysk invasion? Eller rentav ett försök från NATO:s sida att utvidga sin maktsfär i det forna Sovjetunionen?

Åsikterna går isär kring om konflikten i Donetsk i landets östra delar över huvudtaget bör beskrivas som separatistiskt, eftersom det uttalade målet för rörelsen inte är så mycket att se ett självständigt Ukraina som att bli en del av Ryssland. De självutropade staterna Folkrepubliken Donetsk och Folkrepubliken Lugansk existerar inte på något realpolitiskt sätt, med Ryssland ovilliga att ta den diplomatiska risk som inlemmandet av regionerna i landet skulle innebära. Terminologin undviks på den ukrainska sidan av konflikten, där regionerna officiellt kallas ORDLO (en akronym på ukrainska som betyder ungefär ”de självständiga områdena Donetsk och Lugansk”, reds. anm.) och betraktas som under rysk ockupation. Krimhalvön är prio ett för Ryssland, som troligtvis vore mer än beredda att byta ”folkrepublikerna” mot internationellt erkännande av ockupationen av området.

Ett delat land

Vikten av internationell inblandning överdrivs gärna av båda sidorna i konflikten. Men Ukraina har på grund av de historiska skillnaderna mellan landets olika regioner alltid lidit av inbördes slitningar. Under perioder av nationell självständighet har politiken präglats av konflikter mellan de östra och västra regionerna.

I öst är de tätbefolkade områdena traditionellt rysktalande, med en ekonomi nästan helt beroende av tung industri och gruvdrift, medan de västra delarna har en mer mångsidig ekonomi och en ukrainskspråkig befolkning. Mitt emellan återfinns Kiev: en övervägande ryskspråkig stad, med en ekonomi och politik mer lik de i landets västra delar. En majoritet av Ukrainas befolkning var förr positivt inställda till europeisk införlivning, men landets östra delar är fortfarande starkt beroende av handel med Ryssland och av rysk elförsörjning. Trots att de västligt influerade delarna av Ukraina var något större sett till befolkning, lyckades den politisk östorienterade Viktor Janukovyts vinna valet 2010.

Politik i öst

Janukovyts parti, Regionernas parti, var dock aldrig renodlat Ryssland vänligt. Partiet var snarare för en försiktig västlig integration, samtidigt som det representerade den rysktalande befolkningen och ryska ekonomiska intressen. Det fanns under en tid en separatistisk rörelse i Donetsk, men den var ytterst marginell. Ett antal olika separatistiska partier har varit aktiva i Krimkonflikten, men lyckades inte få mer än sammanlagt tio procents väljarstöd i 2010 års val, som blev det sista innan ockupationen.

Vissa hävdar att det saknats en separatistisk rörelse i Ukraina som skulle kunnat utmana Regionernas parti och dess rysktalande väljare. Det har dock alltid funnits en högljudd separatistisk minoritet, som efter 2014 års protest rörelse fått ett förnyat självförtroende. Innan 2013-14 års händelser föredrog väljare i öst och på Krim den mer moderata politiken som Regionernas parti stod för, det vill säga försvar av ryska som regionalt officiellt språk och ekonomiskt samarbete med Ryssland utan att stänga dörren för införlivning i Europa. Situationen polariserades dock hastigt under vintern 2013-14.

Upptrappning

I november 2013 avbröt Viktor Janukovyts plötsligt det förberedande arbetet inför underskriften av EU:s samarbetsavtal med Ukraina. Avtalet innefattade åtgärder för att lyfta energisektorns subventioner, vilket var en källa till oro för ryska intressen i Ukraina. Det abrupta avvisandet av avtalet ledde till protester i Kiev,

som framåt november höll på att lägga sig, för att i slutet av samma månad plötsligt eskalera. Proteströrelsen vidgades till en generell motståndsrörelse mot regeringen och polisvåld, och blev samtidigt mer militant och våldsam. Det ökande våldet ledde i januari till flera människors död, och i februari hade 130 personer dödats eller blivit allvarligt skadade. President Janukovyjtj hade vid det laget lämnat landet och regeringen hade avsatts.

I Kiev firade man utvecklingen; mindre så i östra Ukraina. Janukovyjtj var visserligen impopulär även där, men hans ersättare – politiker med EU-sympatier från västra eller centrala Ukraina – sågs som ett värre alternativ. Många betraktade proteströrelsen som en kupp avsedd att marginalisera östliga intressen. I öst drog Euromajdan-rörelsen, som den kom att kallas, bara mindre samlingar, medan olika lokala eliter istället organiserade ”anti-euro majdan”: mot EU, NATO och Ukrainsk nationalism. Den 12 april 2014 ockuperade en mindre grupp militanta aktivister under ledning av Igor Girkin (nom de guerre: Strelkov, ”skytten”, reds. anm) förvaltningsbyggnader i Sloviansk, en mellanstor stad i östra Ukraina. Girkin tjänstgjorde i den ryska underrättelsetjänsten FSB fram till år 2013, och anklagas för krigsförbrytelser i Tjetjenien.

Samma dag inleddes en ockupation av Inrikesdepartementet i Donetsk. Mindre våldsamma ockupationer hade ägt rum tidigare, men dessa händelser markerade en politisk upptrappning som övergick i fullskaligt inbördeskrig i maj.

Ett nytt politiskt subjekt

Enligt en opinionsundersökning i april 2014 stödde endast en minoritet en utbrytning av regionerna, men det var tydligt att stödet ändå var betydligt större än det varit i tidigare val. Eftersom valprocesserna i öst brustit i transparens och giltighet är det i nuläget svårt att säga något om den allmänna opinionen. De opinionsundersökningar som gjorts är inte pålitliga eftersom med borgerliga rättigheter saknas. Den politiska upptrappningen har dock troligtvis lett till radikaliserings av den allmänna opinionen, och enligt inresta journalister anser den lokala befolkningen som befinner sig under separatistiskt styre att Kiev är angriparen i konflikten.

Det är troligt att migration från området har lett till en större andel separatister i området – människor i opposition mot den nya regeringen är rimligtvis angelägna om att lämna de ”självständiga” områdena. I områden som tagits tillbaka av Kievregeringen är däremot stödet för separatism lågt. Den djupa ekonomiska depressionen som råder i de separatistkontrollerade områdena lär också ha påverkat stödet för självständighetsprojektet. Det går hur som helst att med säkerhet säga att en betydande andel av befolkningen i Ukraina stöder det separatistiska projektet i landets östra delar, och att en ännu större andel är för decentralisering av det politiska styret, med handel och ekonomiskt utbyte med Ryssland och Vitryssland.

Sammanfattningsvis finns det alltså en stark separatistisk rörelse, som har ett visst stöd hos befolkningen i stort. Det är dock svårt att säga om beväpnad kamp någonsin haft majoritetsstöd. Å andra sidan spelade ryska agenter, de så kallade gröna männen, med direkta kopplingar till rysk militär- och säkerhetsapparat en stor roll redan från början, och utan deras inblandning hade det antagligen aldrig blivit något beväpnat uppror. En majoritet av de separatistiska styrkorna har dock från början utgjorts av invånare i Donetsk. Den donetska styrkan uppskattas vara mellan 40-45 000, varav ryska frivilliga 3-4000. Den största uppskattade siffran för ryska reguljära styrkor är 12 000 soldater. Utifrån detta kan det konstateras att boende i Donetsk utgör 65 procent av den separatistiska styrkan.

En ny nation

Utvecklingen i Donetsk kan på många sätt betraktas som en experimentverkstad för Benedict Andersons teori om föreställd gemenskap. På tio år har ett marginaliserat, separatistiskt projekt förvandlats till en enorm propaganda driven militärapparat. Den är sponsrad av Ryssland och har som huvudsyfte att göra separatism till ett politiskt mål för majoritetsbefolkningen i Donetsk och Lugansk. Donetsk är dock inte en helt övertygande illustration av teorin om föreställd gemenskap, eftersom det inte finns någon tydlig etnisk skiljelinje i något av områdena. Ukrainska talas på landsbygden i Donetsk och Lugansk, medan ryska dominerar i Kiev och Charkiv.

Det finns ingen tydlig etnisk uppdelning mellan separatistiska territorier och övriga Ukraina. Skiljelinjen är rent politisk, och fram till vintern 2013-14 saknade separatism stöd som lösning på konflikten.

Den nationella identiteten har fluktuerat i både Donetsk och Ukraina i stort. Enligt opinionsundersökningar gjorda av KIIS sedan början av nittioalet har stödet för en självständig Ukrainsk nation gått från 56 procent under lågkonjunkturen 1993, till rekord siffrorna 90 procent efter kriget i östra Ukraina. Det är uppenbart att konflikten med Ryssland har bidragit till att forma en nationell identitet – en identitet som tidigare ifrågasatts även inom Ukraina. Den tidigare identiteten som tillhörande Sovjet har dött ut, i samma takt som stödet för Ukrainas kommunistiska parti.

Nu gör Ryssland sitt bästa för att med hjälp av propaganda och politisk repression upprepa processen i Donetsk och Lugansk, med det långsiktiga målet att skapa en ny, separatistisk identitet med regeringen i Kiev som huvudfiende. Om konflikten fortsätter i oförändrad riktning kommer de närmaste tio till tjugo åren visa om de lyckats med att skapa en föreställd gemenskap i de separatistiska områdena.

Vem är imperialist och vem är fascist?

De flesta av 1900-talets stora konflikter innefattade vid någon punkt utländsk inblandning. Kriget i östra Ukraina utgör dock ett ovanligt (men inte unikt) exempel på inbördeskrig som antagligen inte över huvud taget hade inletts om inte andra länder bidragit till att trappa upp konflikten. Trots det måste det ändå beskrivas som ett inbördeskrig, främst på grund av betydande lokal inblandning och de tydliga konfliktlinjerna i ukrainsk politik som är drivkraften bakom de lokala striderna.

Västlig inblandning har varit försiktig. De ekonomiska sanktioner som har satts in kan närmast ses som ursäkten för att slippa direkt inblandning då ingen seriös politisk analytiker sett det som troligt att Ryssland skulle dra sig ur på grund av sanktionerna. Militärt stöd har varit lågt, och under krigets mest kritiska ögonblick har Ukraina stått ensamt. När Igor Girkin och andra separatistiska ledare deklarerade att de skulle marschera till Odessa, Kiev och även västra Ukraina stoppades de av ukrainsk armé och inga andra.

Anarkister har intagit olika ståndpunkter under krigets olika faser. Man har försökt att förstå konflikten ur ett historiskt perspektiv genom att utgå från första och andra världskrigets skeenden, men under de krigen intog anarkister historiskt sett helt skilda positioner. Större delen av den anarkistiska rörelsen såg första världskriget som en imperialistisk konflikt, och drev på för strejker, bojkotter och desertering. Kropotkin och andra bakom *De sextons manifest* var isolerade och i hög utsträckning utestängda ur den anarkistiska rörelsen under kriget. Under andra världskriget såg reaktionerna dock annorlunda ut. Brittiska anarkister gav ut pamfletter där de kritiserade kriget, och i Italien, Frankrike och Spanien anmälde sig många anarkister som frivilliga i kampen mot nazismen. Polska anarkister deltog i Warszawaupproret som organiserades av den polska Hemarmén (Armia Krajowa på polska, reds. anm.). Anarkister på kontinenten såg under spanska inbördeskriget fascismen som ett allvarligt hot som krävde väpnat motstånd, även om motståndet indirekt kunde inne bära framgång för andra imperialistiska krafter.

Den anarkistiska och syndikalistiska rörelsen har en lång tradition av att stödja kampen mot kolonialism och verka för ursprungsbefolkningars frihetskamper. Det finns dock viktiga undantag: de mexikanska syndikalister som ställde sig emot bondeupproret under den mexikanska revolutionen, spanska syndikalisters likgiltighet under Rifkriget (även kallat Andra marockanska kriget, reds. anm.), franska anarkister som stred mot berberna i Marocko på tjugotalet, och Albert Camus (som själv kom från en fransk kolonialist familj i Algeriet) ovillighet att stödja det algeriska upproret på femtiotalet (han ville att Algeriet och Frankrike skulle bilda federation, reds. anm.). Dessa undantag är dock ingen hemlighet, och har många gånger fördömts av den anarkistiska rörelsen sedan dess.

Vi kan alltså konstatera att anarkismen som rörelse historiskt har ställt sig emot fascism och imperialism, och kämpat sida vid sida med antkoloniala rörelser. Men vem är imperialist i Ukraina, och vem är fascist? Är det Ryssland, som hindrar den ukrainska självständighetsrörelsen, eller Ukraina, som försöker underkua ”rebelliska territorier”?

Postsovjetiska anarkister, vänstern och kriget

Klyftan mellan den ”västorienterade” anti-auktoritära vänstern och den auktoritära, sovjet-nostalgiska vänstern är djup i Ukraina och Ryssland, och det är tveksamt om dessa två går att förena under något slags gemensam vänsteretikett. Den senare rörelsen har varit nära på enig i sitt stöd för rysk invasion – det rör sig trots allt om ett försök från Putins sida att återställa Sovjetunionens gränser. Det avslöjades nyligen att det självutnämnt revolutionärt marxistiska förbundet Borotba som haft band till Die Linke och andra europeiska vänsternätverk (bland annat Vänsterpartiet, reds. anm.), har mottagit ekonomiskt stöd, såväl som textmaterial att publicera på sina internetkanaler, direkt från Putins administration. (Dessa uppgifter är omstridda och källa till en splittring inom vänstern, även i Sverige. Skribenten stöder sina uppgifter på en läcka från den ukrainska hacker gruppen Cyberhunta som i början av november släppte emails mellan Borotba och Kreml som bekräftade misstankarna. Något som Borotbaföreträdare hittills inte har förnekat, reds. anm.)

För den ”västorienterade” vänstern har behovet av att ställa sig kritiska mot den separatistiska rörelsen länge varit tydligt. Alla med en anti-auktoritär politisk hållning, eller något slags demokratisk hållning över huvudtaget, har behövt fly från de separatistiska områdena. De som haft otur att inte lyckas ta sig därifrån i tid har blivit kidnappade, torterade och hållna i underjordiska fångelser i flera månader. Andra har försvunnit spårlöst.

Kievregeringen har sina problem. Ukrainas kommunistiska parti har förbjudits på grund av sitt stöd för östukrainsk separatism, korruptionen är fortfarande hög, journalister trakasseras och hotas fortfarande. Journalisten Pavel Sheremet blev i juli offer för en bilbomb och avled. Få av löftena från 2014 års revolution har infriats. Uppsvinget för extremhögern som många förväntade sig efter Euromaidan lyser dock även det med sin frånvaro. Det nationalistiska, högerextrema Svoboda-partiet fick 4,7 procent av folkets röster 2014, och har i stor utsträckning tappat momentum. Andra högerpartier och mindre högergrupper fick ännu sämre resultat.

Inget av detta kan dock mäta sig med den nattsvarta situationen i de östra regionerna. Den tidigare starka anarkistiska rörelsen i Donetsk är numera helt utraderad. Om ukrainska soldater skulle begå myteri mot det ”borgerliga kriget” och lägga ner sina vapen skulle inget återstå av den ukrainska anarkist- eller antiauktoritära rörelsen. Den självständighetssträvan som stöds av en betydande – om än inte övervägande – del av befolkningen har inte minsta utrymme för en frihetlig vänster. Självständighet en är en vision tillhörande en auktoritär regim, varken mer eller mindre.

Antti Rautiainen levde i Ryssland mellan 1999 och 2012 tills han blev utvisad. Grundande medlem av Autonomous Action Libertarian Communist Federation som bildades i Krasnodar i Ryssland år 2002.

Det Anarkistiska Biblioteket

Antti Rautiainen
Ett krig med många namn
2016

Tidningen Brand #4 2016
Översättare: Tove Larsmo

www.anarkistiskabiblioteket.se